

*Miroslaw Zajdel **

**CHARAKTERYSTYKA GOSPODARCZA
WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO
(WYBRANE ASPEKTY)**

1. WPROWADZENIE

Przejście od gospodarki nakazowo-rozdziałowej do systemu społecznej gospodarki rynkowej wywołało wiele zmian o zasięgu zarówno lokalnym, jak i ogólnokrajowym. W ramach zachodzącej transformacji ustrojowej rola województwa łódzkiego ulega ewolucji. Jest ono tradycyjnym województwem przemysłowym, przy czym spadek koniunktury gospodarczej wpłynął ujemnie na jego kondycję ekonomiczną.

Celem artykułu jest próba zaprezentowania charakterystyki województwa łódzkiego, jego funkcji społeczno-ekonomicznych oraz roli w okresie transformacji systemowej. Zamierzeniem niniejszego opracowania jest wyjaśnienie niektórych aspektów zachodzących obecnie przemian w skali regionalnej (województwa). Szczególną uwagę zwrócono przy tym na zmiany, wynikające z istoty ustroju kapitalistycznego (m. in. dotyczące problemu bezrobocia, samodzielności gospodarczej, prywatyzacji i restrukturyzacji przedsiębiorstw). W artykule wykorzystano dane z roczników statystycznych i innych opracowań Wojewódzkiego Urzędu Statystycznego w Łodzi oraz Wojewódzkiego Urzędu Pracy. W celu przedstawienia zmian zachodzących w łódzkiej gospodarce posłużono się danymi z lat 1990–1992. Należy podkreślić, że sprawy województwa pozostają nadal otwarte, a to opracowanie jest jedynie przyczynkiem do kontynuacji dalszych prac koncepcyjnych z tego zakresu.

* Mgr, asystent w Katedrze Polityki Ekonomicznej UŁ.

2. POŁOŻENIE WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO W KRAJU

Województwo łódzkie nosi cechy złożonej struktury osadniczej, opartej na układzie monocentrycznym. Oznacza to, że mamy do czynienia z jednym obszarem centralnym (tzw. rdzeniem), wokół którego powstają obszary zurbanizowane, najczęściej w układach pasmowych, tworząc zwartą aglomerację miejską. Taka aglomeracja stanowi koncentrację osadnictwa, czyli skupienie miejsc zamieszkania na jednym niewielkim obszarze¹. Ze względu na swój specyficzny charakter (wysoki stopień koncentracji ludności, duży potencjał społeczno-gospodarczy i naukowo-kulturalny, rozwinięta infrastruktura techniczna) województwo łódzkie stanowi ważne ogniwo makroregionu środkowego. Obecny kształt układu regionalnego stworzyły związki przemysłowo-usługowe, działające na zasadzie pól sił grawitacyjnych. Funkcjonalne powiązania z innymi regionami przybrały charakter trwałych więzi, które decydują o istniejącym układzie administracyjno-gospodarczym.

Ludność, zasoby naturalne i majątkowe oraz jednostki gospodarcze na terytorium danego kraju rozmieszczone w określony sposób tworzą strukturę przestrzenną jego zagospodarowania. Pomiedzy jednostkami gospodarczymi występują różne związki i relacje przestrzenne, upoważniające do traktowania poszczególnych części terytorium kraju ze zlokalizowaną na nich gospodarką, jako pewnych podsystemów gospodarki narodowej. Takie podsystemy nazywamy regionami².

Ostateczny zarys terytorialny województwa łódzkiego ustanowiono dopiero w 1975 r., kiedy to zlikwidowano trzystopniowy podział administracyjny (gminy, powiaty, województwa) i wprowadzono podział dwuszczeblowy, likwidując powiaty. Utworzono 49 jednostek szczebla wojewódzkiego, w miejsce 17 (plus 5 miast tej rangi). W wyniku tych zmian województwo stało się regionem strefowym, będąc przed 1975 r. regionem węzłowym³. Utrwalił się przez to sztuczny podział terytorialny.

¹ H. Mortimer-Szymczak, *Łódzka aglomeracja miejska. Stan i perspektywy*, [w:] *Wczoraj, dziś i jutro Łodzi*, red. W. Michowicz, Uniwersytet Łódzki, Łódź 1979, s. 80–83.

² B. Winiarski, *Przesłanki, podmioty i instrumenty polityki regionalnej w gospodarce rynkowej*, [w:] *Polityka regionalna w warunkach gospodarki rynkowej*, red. B. Winiarski, PAN, Ossolineum, Wrocław 1992, s. 9.

³ W literaturze przedmiotu za region węzłowy uważa się, mniejszą od kraju jednostkę terytorialną, w obrębie której można wyróżnić część centralną (obszar centralny) spełniającą aktywną rolę i koncentrującą działalność społeczno-gospodarczą oraz obszary peryferyjne. Ich zasoby są wykorzystywane dla zasilania działalności prowadzonej w części centralnej. Regiony strefowe natomiast są powoływane do celów studialnych. Ich główną cechą jest wewnętrzna jednolitość pod względem przyjętych kryteriów. Por. B. Winiarski, *Polityka regionalna*, PWE, Warszawa 1976, s. 173–175; por. też R. Głowacki, J. Kramer, L. Zabiński, *Analiza rynku*, PWE, Warszawa 1981, s. 180–188.

Obecnie województwo łódzkie jest podmiotem terenowej gospodarki samorządowej. Jego potencjalna samodzielność w podejmowaniu różnych decyzji regionalnych sprawia, że staje się ono istotnym ogniwem w polityce państwa. Aktywna rola województwa pozwala rozwiązać niektóre problemy o charakterze lokalnym. Jest to związane z wprowadzeniem ustawy z 8 marca 1990 r. o samorządzie terytorialnym, mającej wpływ na całokształt przemian ustrojowych⁴.

Łódzkie jest najmniejszym województwem w Polsce (0,5% powierzchni kraju) i zajmuje 1523,1 km². Przed 1939 r. było prawie dwudziestokrotnie większe. Długość jego granicy wynosi 293 km. Sąsiaduje z województwami: sieradzkim, skierniewickim, piotrkowskim i plockim⁵. Najmocniej związane z Łodzią są tereny Piotrkowa Trybunalskiego, Belchatowa, Zduńskiej Woli, Sieradza i Łęczycy. Tereny te ciążą do województwa, są z nim powiązane ekonomiczne, uzależniają i warunkują jego rozwój. Przyjmują funkcję stref życiowych, stref zaopatrujących w siłę roboczą i surowce, służąc mu swym potencjałem.

Należy stwierdzić, iż położenie województwa łódzkiego jest korzystne, ponieważ leży ono na przecięciu szlaków komunikacyjnych. Ze względu na silne zróżnicowanie jego powierzchni geograficznej zagospodarowanie terenu odznacza się trzema grupami użytków: technicznymi, podmiejskimi oraz rolnymi. Stopień jego zurbanizowania jest bardzo wysoki i wynosi 90%, co warunkuje jego rozwój przestrzenno-funkcjonalny.

Trwające od ponad 2 lat prace nad nowym podziałem administracyjnym kraju, dążące do ograniczenia liczby województw i przywrócenia historycznie utrwalonych powiatów, zmierzają do powiększenia województwa łódzkiego oraz powrotu do dawnych granic sprzed 1975 r. Zakłada się, że w przyszłości w skład województwa wejdą tereny: piotrkowskiego, sieradzkiego oraz część skierniewickiego, plockiego i konińskiego. Wątpliwości, w którym z województw powinny się znaleźć, budzą natomiast niektóre części skierniewickiego, plockiego oraz konińskiego ze względu na silne związki z Warszawą (skierniewickie i plockie) i Poznaniem (konińskie)⁶.

Problem delimitacji regionu uwarunkowany jest wieloma czynnikami, jak chociażby: natężenie dojazdów do pracy, do szkół, do centrów administracyjnych, handlowych i kulturalnych (kryterium wiodące), struktura ludności według źródeł utrzymania i gęstości zaludnienia, wskaźnik wzrostu ludności, stopień zurbanizowania badanego obszaru, ekonomiczne i społeczne oddziaływanie granicznych regionów oraz innych rynków lokalnych, ich

⁴ Por. J. Szlachta, S. M. Zawadzki, *Polityka regionalna w warunkach procesu stowarzyszenia ze Wspólnotami Europejskimi*, „Gospodarka Narodowa” 1993, nr 2.

⁵ *Rocznik statystyczny województwa łódzkiego 1992*, WUS, Łódź 1992, tabl. 1, s. 91.

⁶ *Podział terytorialny kraju na powiaty – wersja I*, Biuro Reformy Administracji Publicznej URM, Warszawa 1993.

konkurencyjność itp.⁷ Sprawa wymaga głębszych badań dla zajęcia ostatecznego stanowiska. Prace nad nowym podziałem administracyjnym kraju zakończą się nie wcześniej niż w 1994 r.

3. CHARAKTERYSTYKA DEMOGRAFICZNA WOJEWÓDZTWA

Liczba mieszkańców województwa łódzkiego wynosiła w 1992 r. 1 132,4 tys. (w tym kobiety 53,7%) i uległa w ostatnich latach nieznacznemu obniżeniu. Jego obszar należy do najbardziej zurbanizowanych w kraju. Ogółem w miastach województwa w końcu 1992 r. zamieszkiwało 1 054 479 osób (w tym 568 431 kobiet), przy czym w Łodzi mieszkało 840 088 osób (co stanowi 79,7% ludności miejskiej i 74,2% ogółu ludności województwa). Ludność miejska stanowiła 92,7% całej populacji, a współczynnik gęstości zaludnienia wynosił 743 osoby na 1 km². Zaludnienie to jest najwyższe w kraju i wynosi ponad 600% przeciętnej. Szczegółową strukturę ludności miejskiej w województwie przedstawia tab. 1.

W Łodzi od kilku lat notowany jest ujemny przyrost naturalny (ok. -0,4%)⁸. W 1992 r. w wieku przedprodukcyjnym było 23,1% ludności, w wieku produkcyjnym - 59,6% i w wieku poprodukcyjnym - 17,3%. Systematycznie powiększa się liczba emerytów i rencistów. W latach 1975-1992 wystąpiła tendencja wzrostu współczynnika starości (współczynnik starości demograficznej wyraża stopień zaawansowania procesu starzenia się ludności i jest to relacja dwóch wielkości: liczby ludności w wieku emerytalnym i ogólnej liczby ludności). W 1992 r. emerytury pracownicze pobierało 284 tys. osób. Około 22 tys. osób przekroczyło 80 lat życia, a 93 tys. znajdowało się w przedziale wiekowym 65-79 lat⁹.

Syntetycznym wskaźnikiem ilustrującym stosunki demograficzne i wskazującym na możliwości rozwoju jest liczba osób w wieku nieprodukcyjnym, przypadająca na 100 osób w wieku produkcyjnym, czyli tzw. współczynnik obciążenia ekonomicznego. W 1991 r. współczynnik ten wynosił w skali kraju 74 osoby, przy czym dla miast - 60 osób, a dla wsi - aż 84 osoby. Wskaźniki te były silnie zróżnicowane regionalnie. W 1991 r. na 100 osób w wieku produkcyjnym w województwie łódzkim przypadało 66 osób

⁷ Zagadnienia delimitacji w sposób bardzo szeroki omawiają m. in. S. L. Bagdziński, *Przemiany struktury przestrzennej i funkcjonalnej układu osadniczego*, Komitet Badań Regionów Uprzemysłowionych, Warszawa 1975, s. 16-21; B. Winiarski, *Polityka regionalna...*, s. 174-186; K. Secomski, *Ekonomika regionalna*, Warszawa 1982, s. 228-230 oraz T. Szumlicz, *Przestrzenne aspekty zatrudnienia*, Warszawa 1987, s. 73-74.

⁸ *Informator WUS 1992*, Łódź, kwiecień 1993.

⁹ M. Opałło, *Uwarunkowania regionalnych procesów rozwoju*, „Gospodarka Narodowa” 1993, nr 2.

w wieku nieprodukcyjnym, zaś na 1000 statystycznych osób – 384 pracujące, w tym 158 w przemyśle¹⁰.

Tabela 1

Ludność województwa łódzkiego w latach 1990 i 1992 (stan z 31 grudnia)

Wyszczególnienie	Ludność województwa			
	1990	udział w %	1992	udział w %
Województwo	1 139 498	x	1 132 404	x
Razem w miastach	1 061 154	100,0	1 054 479	100,0
w tym:				
Łódź	848 258	79,9	840 088	79,7
Aleksandrów Łódzki	19 905	1,9	20 253	1,9
Główno	15 616	1,5	15 569	1,5
Konstantynów Łódzki	17 548	1,7	17 567	1,7
Ozorków	21 852	2,1	21 901	2,1
Pabianice	75 247	7,1	76 027	7,2
Stryków	3 758	0,4	3 638	0,3
Zgierz	58 970	5,6	59 436	5,6

Źródło: Opracowanie i obliczenia własne na podstawie: *Rocznik statystyczny województwa łódzkiego 1991*, WUS, Łódź 1991, tabl. 1, s. 48, oraz *Sprawozdanie statystyczne o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa łódzkiego w 1992 r.*, WUS, Łódź 1993, tabl. 1, s. 12.

Dokładne informacje dotyczące struktury ludności w wieku produkcyjnym i nieprodukcyjnym w województwie łódzkim znajdują się w tab. 2.

Tabela 2

Ludność województwa łódzkiego w wieku produkcyjnym i nieprodukcyjnym w latach 1990–1992 (stan z 31 grudnia)

Wyszczególnienie	Ludność w tys.			Struktura procentowa		
	1990	1991	1992	1990	1991	1992
Ogółem	1 135,2	1 136,8	1 136,6	100,0	100,0	100,0
w tym:						
w wieku przedprodukcyjnym	265,3	262,5	262,0	23,4	23,1	23,1
w wieku produkcyjnym	684,8	682,5	677,5	60,3	60,0	59,6
w wieku poprodukcyjnym	185,1	191,8	197,1	16,3	16,9	17,3

Źródło: Obliczenia własne na podstawie: *Rocznik województwa łódzkiego 1992*, WUS, Łódź 1992, s. 27.

¹⁰ Por. B. Nowakowska, W. Obraniak, K. Nowak-Sapota, Z. Zarzycka, *Terytorialne zróżnicowanie procesu starzenia się ludności Polski*, SGH, Instytut Statystyki i Demografii, „Monografie i Opracowania” 1991, z 18 (333), s. 33–36.

Tabela 3

Poziom, struktura i dynamika zatrudnienia w województwie łódzkim
w latach 1990–1992 (stan z 31 grudnia)

Wyszczególnienie	1990		1991		1992			
	liczba osób w tys.	wskaźnik struktury w %	liczba osób w tys.	wskaźnik struktury w %	liczba osób w tys.	wskaźnik struktury w %	1991 = 100	struktura zatrudnienia w Polsce w %
Pracujący w gospodarce narodowej	493,3	100,0	436,4	100,0	354,2	100,0	81,2	100,0
w tym:								
przemysł	200,8	40,7	179,6	41,2	149,3	42,2	83,1	27,0
budownictwo	34,1	6,9	29,3	6,7	22,7	6,4	77,5	7,1
rolnictwo	3,6	0,7	2,7	0,6	3,2	0,8	118,5	27,0
handel	56,4	11,4	69,6	15,9	43,8	12,4	62,9	11,0
gospodarka komunalna	13,0	2,6	12,0	2,8	12,6	3,6	105,0	2,9
gospodarka mieszkaniowa								
i niematerialne usługi komunalne	9,9	2,0	8,8	2,0	8,7	2,5	98,9	1,0
oświata i wychowanie	37,0	7,5	36,1	8,3	35,5	10,0	98,3	6,9
ochrona zdrowia i opieka społeczna	33,0	6,8	33,2	7,6	30,7	8,7	92,5	5,5
administracja państwowa								
i wymiar sprawiedliwości	7,9	1,6	7,2	1,7	8,4	2,4	116,7	2,3
finanse i ubezpieczenie	5,9	1,2	5,3	1,2	7,1	2,0	134,0	1,5
inne gałęzie gospodarki	91,7	18,6	52,6	12,0	32,2	9,0	61,2	7,8

Źródło: Opracowanie statystyczne i obliczenia własne na podstawie: *Sprawozdanie statystyczne o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa łódzkiego w 1992 r.*, WUS, Łódź 1993, s. 3 oraz *Rocznik statystyczny 1992*, GUS, Warszawa 1992, tabl. 3 (175), s. 98.

W województwie łódzkim szczególnie niekorzystnie przedstawia się również sytuacja zdrowotna. Występuje tu najwyższy wskaźnik zgonów przypadający na 100 tys. ludności, który w 1992 r. wynosił 132,3% średniej krajowej oraz najwyższa umieralność niemowląt liczona na 1000 urodzeń żywych – 21,5 (135% średniej krajowej). Notowana jest także najwyższa umieralność na choroby nowotworowe (na 100 tys. mieszkańców – 259,9, tj. 132,6% średniej krajowej) oraz najwyższa umieralność na choroby układu krążenia – 59,7, tj. 136% średniej krajowej¹¹.

4. WIELKOŚĆ I STRUKTURA ZATRUDNIENIA W WOJEWÓDZTWIE

W wyniku przeobrażeń systemowych w gospodarce nastąpiły również zmiany w strukturze zatrudnienia w województwie łódzkim. Polityka zatrudnienia także ulega przewartościowaniu. Właściwa alokacja i racjonalne spożytkowanie zasobów ludzkich w ujęciu regionalnym to obecnie bardzo istotne zagadnienie¹². Zachodzi pytanie, czy w dobie wdrażania zasad gospodarki rynkowej aspekt humanistyczny i socjalny pracy, i zatrudnienia będzie dostrzegany¹³.

Analizując zmiany struktury zatrudnienia w województwie należy stwierdzić, iż związane są one z recesją gospodarczą. Ostatnie 3 lata przyniosły spadek produkcji o ok. 40%, natomiast zatrudnienie w tym okresie zmalało o 1/3. Szczegółowa analiza struktury zatrudnienia w województwie wykazuje, że w 1992 r. najwyższy odsetek pracujących zanotowano w przemyśle (42,2%, podczas gdy w Polsce odsetek ten wynosi zaledwie 27%), jednakże spadek zatrudnienia w tej gałęzi wyniósł 16,9% i obok spadku w budownictwie (22,5%) był jednym z najwyższych. Pełne zestawienie danych o poziomie, strukturze i dynamice zatrudnienia w województwie łódzkim na przestrzeni ostatnich lat znajduje się w tab. 3.

Największy spadek zatrudnienia nastąpił w gospodarce społecznej, która przeżywa obecnie największe problemy finansowe. Racjonalizacja zatrudnienia w tym sektorze korzystnie wpływa na podwyższenie wydajności pracy. Dla przykładu produkcja sprzedana przemysłu przypadająca na 1 zatrudnionego w 1992 r. wzrosła o 11,3% w stosunku do 1991 r. Dane o poziomie zatrudnienia w gospodarce społecznej województwa, jego strukturze i dynamice przedstawiono w tab. 4.

¹¹ Zob. I. Dryll, *Łódzki „okrągły stół”*, „Życie Gospodarcze” 1993, nr 4.

¹² Por. E. Wolny, J. Meller, Z. Wiśniewski, *Zarys polityki zatrudnienia*, Warszawa 1990, s. 15.

¹³ Zob. H. Mortimer-Szymczak, *Racjonalne i humanistyczne aspekty polityki zatrudnienia*, „Polityka Społeczna” 1987, nr 1.

Tabela 4

Poziom zatrudnienia w gospodarce społecznej województwa łódzkiego
w latach 1990–1991 (stan z 31 grudnia)

Wyszczególnienie	1990		1991		Wskaźnik % 4 : 2
	liczba osób	wskaźnik struktury	liczba osób	wskaźnik struktury	
Ogółem gospodarka uspołeczniona	331 525	100,0	289 469	100,0	87,3
w tym:					
1) sfera produkcji ma- terialnej	209 954	63,3	176 074	60,8	83,9
w tym:					
przemysł	138 581	41,8	114 814	39,7	82,8
budownictwo	18 927	5,7	15 414	5,3	81,4
rolnictwo	3 289	1,0	2 643	0,9	80,4
leśnictwo	646	0,2	415	0,1	64,4
transport	11 388	3,5	9 020	3,2	79,2
łącznie	5 102	1,5	5 011	1,7	98,2
handel	28 599	8,6	22 567	7,8	78,9
pozostałe gałęzie produkcji materialnej	3 422	1,0	6 189	2,1	180,9
2) Gospodarka komu- nalna	11 757	3,6	11 971	4,2	101,8
3) Sfera poza produkcją materialną ogółem	109 814	33,1	101 424	35,0	92,4

Źródło: Informacja o bezrobociu i problemach biur pracy w 1992 r., Wojewódzki Urząd Pracy w Łodzi, Łódź, luty 1993, s. 3.

Do najbardziej charakterystycznych zmian, jakie zaszły w zatrudnieniu w województwie łódzkim w 1991 r. w porównaniu z 1990 r. należą:

– obniżenie się poziomu zatrudnienia w gospodarce społecznej województwa o 42,1 tys. osób, tj. o 12,7%;

– przemiany w historycznie ukształtowanej strukturze gospodarki województwa, polegające na spadku udziału zatrudnienia w niemal wszystkich jej działach produkcyjnych (głównie w przemyśle z 41,8% do 39,7%) na rzecz jego wzrostu w sferze poza produkcją materialną (głównie w administracji państwowej i wymiarze sprawiedliwości z 1,8% do 2,4%);

– tendencje do pogłębiania się tych zmian w przyszłości.

Bezrobocie w regionie kształtuje się na poziomie przekraczającym 100 tys. osób, co przy ok. 638,3 tys. ludności w wieku produkcyjnym daje stopę bezrobocia oscylującą wokół 20%. Wskaźniki bezrobocia w województwie łódzkim zamieszczono w tab. 5.

Tabela 5

Wybrane wskaźniki bezrobocia dla województwa łódzkiego w 1992 r.

Wyszczególnienie	Województwo łódzkie		Polska	
	9 miesięcy 1992 r.	12 miesięcy 1992 r.	9 miesięcy 1992 r.	12 miesięcy 1992 r.
Bezrobocie w odniesieniu do:				
liczby czynnych zawodowo ^a	17,8	16,4	13,6	13,6
liczby pracujących	23,1	20,9	21,2	21,1

^a Pojęcie „czynni zawodowo” według metodologii GUS oznacza łączną liczbę pracujących i zarejestrowanych bezrobotnych gotowych do podjęcia pracy.

Źródło: Jak do tab. 4 (s. 7).

Łódzkie jest drugim województwem, po katowickim, z największą liczbą nowo zarejestrowanych bezrobotnych; w 1992 r. było ich 5906. Dla porównania w końcu grudnia 1992 r. liczba bezrobotnych zarejestrowanych we wszystkich biurach pracy w Polsce wynosiła 2 509 342 osoby, co stanowiło 13,6% ludności zawodowo czynnej oraz 21,1% pracujących poza rolnictwem indywidualnym¹⁴. Ponadto istnieje jeszcze problem bezrobocia ukrytego.

W celu przeciwdziałania tej sytuacji należy prowadzić aktywne formy walki z bezrobociem, tj. przyuczenie do zawodu, prace interwencyjne, roboty publiczne oraz pożyczki finansowane z Funduszu Pracy¹⁵.

5. PODSTAWOWE FUNKCJE GOSPODARCZE WOJEWÓDZTWA

Struktury przestrzenno-gospodarcze, a do tych zaliczamy także wszelkie podziały terytorialne, charakteryzuje najczęściej znaczne zróżnicowanie. Związane jest to z działaniem wielu czynników, które powodują różną alokację zasobów gospodarczych, tzn.: naturalnych, materialnych oraz pracy¹⁶. Chodzi tu głównie o terytorialny podział pracy oraz powstanie określonych typów funkcji gospodarczych.

¹⁴ Informacja o strukturze bezrobocia w Polsce w dn. 31 grudnia 1992 r., „Rynek Pracy” 1993, nr 1.

¹⁵ Por. M. Kabaj, *Aktywna polityka zatrudnienia i środki walki z bezrobociem (wybrane problemy)*, „Studia i Materiały IPISS” 1990, z. 11, s. 28–31; M. Kabaj, *Elementy programu przeciwdziałania bezrobociu*, „Polityka Społeczna” 1992, nr 1 oraz tenże, *Program przeciwdziałania bezrobociu. Ekspertyzy – poszukiwania – propozycje*, Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, Warszawa, maj 1993.

¹⁶ Dokładne omówienie tego problemu można znaleźć m. in. w publikacjach: J. Czekał, S. Owsiak, *Finansowy mechanizm alokacji zasobów w gospodarce rynkowej*, PWN, Warszawa 1992, s. 46–47; *Badania przestrzenne rynku i konsumpcji. Przewodnik metodyczny*, red. S. Mynarski, PWN, Warszawa 1992, s. 5–12.

Regiony gospodarcze w Polsce, zdaniem L. Żabińskiego, przedstawiają syntetyczny obraz podziału pracy w dwóch płaszczyznach: wewnątrzregionalnej i międzyregionalnej. Ta pierwsza oznacza działanie na rzecz wykorzystania wszystkich znajdujących się w regionie zasobów (w tym rezerw), co powinno umożliwić harmonijny rozwój regionu. W jej ramach można wyróżnić funkcje wiążące się z zaspokajaniem potrzeb ludności zamieszkałej w danej jednostce terytorialnej, mające znaczenie lokalne. Pozostałe natomiast nastawione całkowicie lub w dużym stopniu na pokrycie potrzeb zewnętrznych w stosunku do danego układu terytorialnego – w płaszczyźnie międzyregionalnej – mają charakter szerszy i mogą przybierać znaczenie funkcji krajowych, ponadregionalnych, czy określając ogólnie – ponadlokalnych¹⁷.

Charakterystyka funkcjonalna układów przestrzenno-gospodarczych zależy w dużym stopniu od podziału typologicznego tych układów, przesłanek systemowych oraz odniesień, stanowiących bazę do porównań. Charakterystyka funkcji województwa łódzkiego winna brać pod uwagę te cechy, które określają miejsce i rolę województwa w skali kraju, makroregionu, regionu oraz w ramach samorządowej gospodarki terenowej.

5.1. Produkcyjne funkcje ponadregionalne

Czynnikiem, który spowodował, iż na tym stosunkowo niewielkim, ale najbardziej zurbanizowanym obszarze kraju znajduje się tak wielka koncentracja ludnościowa, był przemysł. Aglomeracja łódzka stanowi wielki i znaczący w skali kraju ośrodek przemysłowy, który koncentruje blisko 5% wszystkich zakładów przemysłowych. On także określa podstawową funkcję i znaczenie województwa łódzkiego na mapie Polski. Na skutek recesji gospodarczej jego rola i charakter ulegają ewolucji, bowiem proces transformacji ukształtował nowe oblicze miasta i województwa. Wprowadzona na początku 1990 r. twarda polityka monetarna i fiskalna utrudniła osiąganie zysków i ograniczyła produkcję województwa. Jest ono, obok wałbrzyskiego, regionem najbardziej w skali kraju dotkniętym negatywnymi następstwami transformacji systemowej. Świadczy o tym m. in. coraz mniejszy udział województwa łódzkiego w produkcji sprzedanej polskiego przemysłu. W latach 1989–1992 udział ten spadł z 4,4% do 2,9%. Należy podkreślić, iż województwo to opiera swą gospodarkę na tradycyjnych gałęziach przetwórczych. Ponad połowa wartości produkcji przemysłowej i zatrudnienia przypada na przemysł lekki, drugie miejsce zajmuje przemysł elektromaszynowy, a trzecie chemiczny. Te trzy grupy gałęzi przemysłu określają zarazem funkcję krajową przemysłu województwa łódzkiego. Świadczy o tym ich udział w produkcji krajowej ważniejszych

¹⁷ L. Żabiński, *Polityka rynkowa*, PWE, Warszawa 1991, s. 80–81.

wyrobów (dane z 1991 r.): tkaniny bawełniane i bawełnopodobne – 34,6%, wełnianie i wełnopodobne – 25,5%, jedwabne i jedwabopodobne – 33,7%, wyroby pończosznice – 38,4%, obuwie gumowe i tekstylno-gumowe wulkanizowane – 23,3%, maszyny i urządzenia do robót drogowych – 55,4%, maszyny i urządzenia dla przemysłu włókienniczego – 32,7%, maszyny i urządzenia dla przemysłu spożywczego – 10,8%, transformatory elektryczne – 25,2%, żarówki głównego szeregu – 23,8%, budziki – 100%, gramofony elektryczne – 100%¹⁸. Należy jednak zauważyć, że przeciętnie produkcja tych wyrobów w latach 1990–1992 spadła o ok. 35%. Jednocześnie w tym okresie obok osłabienia funkcji produkcyjnej województwa nastąpił dość znaczny rozwój jego funkcji pozaprodukcyjnych (szczególnie handlowych, usługowych i wystawienniczych). Przyczyny tej sytuacji można podzielić na kilka grup¹⁹.

1. Obniżenie popytu krajowego z powodu recesji i spadku siły nabywczej ludności.

2. Trudności z dostosowaniem się przedsiębiorstw do nowej sytuacji na rynku (brak środków na promocję i działalność marketingową, pojawienie się konkurencyjnego importu, zmiana rynków zbytu, rozpad sieci handlu hurtowego, przekształcenia własnościowe w handlu).

3. Niekorzystna sytuacja na rynkach zagranicznych: recesja w krajach wysoko rozwiniętych, zjednoczenie Niemiec (NRD było jednym z ważniejszych partnerów zagranicznych Polski), załamanie się handlu ze Wschodem (problemy związane z przejściem na rozliczenia wolnodewizowe), konflikt w Zatoce Perskiej, napływ towarów z Dalekiego Wschodu.

4. Zmiany w polityce gospodarczej, związane z programem stabilizacyjnym prof. Leszka Balcerowicza, m. in.:

- wysokie, drenażowe podatki, dywidenda i „popiwek”;
- trudności z uzyskaniem kredytu przez przedsiębiorstwa państwowe;
- wysokie oprocentowanie kredytów;
- brak ochrony celnej dla produkcji krajowej;
- wprowadzenie cel na importowane maszyny, urządzenia oraz komponenty;
- utrzymywanie przez długi czas stałego kursu dolara, przy równoczesnym wzroście kosztów paliw, energii, transportu, materiałów i kosztów finansowych.

Systematycznie obniżająca się produkcja wielu towarów, tradycyjnie produkowanych w województwie łódzkim, wymaga podjęcia natychmiastowych działań. Według opracowywanego programu restrukturyzacji, który przygo-

¹⁸ *Rocznik statystyczny...*, tab. 5/92, s. 174–175. Zob. także W. Cabań, Z. Wysokińska, *Polski przemysł włókienniczy i odzieżowy w procesie transformacji systemowej*, „Gospodarka Narodowa” 1993, nr 2.

¹⁹ M. Belka, A. Krajewska, S. Krajewski, *Stan i perspektywy przemysłu tekstylnego w regionie łódzkim*, „Gospodarka Narodowa” 1993, nr 2.

towuje Urząd Wojewódzki w Łodzi, przy współpracy z Agencją Rozwoju Przemysłu²⁰, szanse na przetrwanie na rynku ma: 60% fabryk przemysłu lekkiego, 70% przemysłu chemicznego i 80% – spożywczego. W jego ramach prowadzone są także prace nad programem uzdrowienia kondycji przedsiębiorstw przemysłu elektromaszynowego. Wdrożenie programów pociąga za sobą nie tylko nakłady pieniężne, ale wymaga czasu. Diagnozowaniem sytuacji społeczno-gospodarczej województwa zajęli się również eksperci związków zawodowych, w tym z NSZZ „Solidarność”. Z ich raportu wynika, iż na ogólną liczbę 394 przedsiębiorstw przemysłowych w regionie łódzkim stratę brutto odnotowało w końcu 1992 r. 214, a stratę netto – 243²¹. Ocena efektywności przedsiębiorstw w świetle ich wyników finansowych jest wyraźnie zróżnicowana w zależności od sektora gospodarki. Szczegółowe informacje zawarte są w tab. 6 i 7.

Tabela 6

Wskaźniki finansowe przedsiębiorstw^a województwa łódzkiego
w latach 1991–1992 (stan z 31 grudnia)

Wyszczególnienie	1991			1992		
	wskaźnik poziomu kosztów ^b w %	wskaźnik ^c rentowności w %	zyskowność ^d w zł	wskaźnik poziomu kosztów ^b w %	wskaźnik ^c rentowności w %	zyskowność ^d w zł
1	2	3	4	5	6	7
Ogółem	96,8	0,6	– 46	99,1	– 1,1	– 43
Sektor publiczny	96,6	– 1,2	– 65	98,9	– 1,7	– 62
Sektor prywatny	97,0	0,5	– 16	99,3	0,0	– 13
Przemysł	96,1	– 0,5	– 84	97,0	– 1,6	– 67
w tym:						
energetyczny	87,4	14,7	27	85,0	21,0	96
maszynowy	97,9	– 7,2	– 170	111,6	– 23,9	– 345
elektryczny i elek-						
troniczny	82,4	19,2	28	93,2	1,6	– 55
chemiczny	82,8	16,3	– 1	88,8	8,7	– 2
włókienniczy	112,7	– 20,8	– 294	111,9	– 19,8	– 258
odzieżowy	97,2	8,8	– 26	93,5	6,0	21
skórzany	105,1	– 9,5	– 130	114,2	– 29,4	– 359
spożywczy	91,8	8,8	31	97,7	2,3	– 2
Budownictwo	89,7	9,2	1	95,5	– 2,0	– 22
Rolnictwo	114,7	– 10,1	– 163	102,0	– 2,2	– 35
Transport	105,6	– 8,7	– 129	108,8	– 10,2	– 145

²⁰ Zob. *Program restrukturyzacji regionu łódzkiego*, Biuro Pełnomocnika Rządu ds. Restrukturyzacji Regionu Łódzkiego, Urząd Wojewódzki w Łodzi, Łódź 1993.

²¹ Por. I. Dryll, *Pomysł na Łódź*, „Życie Gospodarcze” 1993, nr. 3.

Tabela 6 (cd)

1	2	3	4	5	6	7
Handel	99,0	- 0,1	- 15	100,8	- 0,5	- 18
Gospodarka komunalna	92,0	8,0	- 61	100,8	- 1,4	- 26
Gospodarka mieszkaniowa	102,8	- 0,9	- 12	99,8	0,1	- 1
Nauka i rozwój techniki	93,0	6,6	58	115,3	- 15,0	- 181
Kultura i sztuka	102,1	- 2,4	- 29	100,2	- 0,6	- 7

^a Dane dotyczą jednostek „dużych” – w zakresie przemysłu obejmują podmioty, w których liczba pracujących przekracza 50 osób, a w pozostałych rodzajach działalności przekracza 20 osób.

^b Relacja kosztu uzyskania przychodu do przychodu ogółem.

^c Relacja salda wyniku finansowego brutto do kosztu uzyskania przychodu.

^d Relacja salda wyniku finansowego netto do przychodu ogółem.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Sprawozdanie statystyczne o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa łódzkiego w 1992 r.*, WUS, Łódź 1993, s. 65.

Analiza wskaźników finansowych przedsiębiorstw województwa łódzkiego wskazuje na pogorszenie się w 1992 r. ich rentowności ze względu na wzrost poziomu kosztów wytwarzania. Natomiast ich zyskowość (w większości ujemna) uległa nieznacznej poprawie. Przedsiębiorstwa sektora publicznego

Tabela 7

Wyniki finansowe przedsiębiorstw województwa łódzkiego w okresie styczeń-grudzień 1992 r. (dane dotyczą jednostek „dużych”)

Wyszczególnienie	Wynik finansowy brutto	Obowiązkowe zmniejszenie wyniku finansowego brutto				Wynik finansowy netto	
		ogółem	podatek dochodowy	dywidenda od funduszu założycielskiego	podatek od wzrostu wynagrodzeń		
Ogółem	a	- 545 741	1 717 580	1 055 077	360 202	280 174	- 2 263 321
	b	x	70,6	90,6	68,9	41,9	104,0
sektor publiczny	a	- 542 859	1 463 110	825 426	357 968	279 329	- 2 005 969
sektor prywatny	a	- 2 882	254 470	229 651	2 234	5 845	- 257 352
w tym:							
przemysł	a	- 408 691	1 319 050	772 950	320 781	209 146	- 1 727 741
	b	344,4	74,1	93,1	70,7	46,8	91,0
sektor publiczny	a	- 546 712	1 182 017	651 910	318 873	206 537	- 1 728 729
sektor prywatny	a	138 021	137 033	121 040	1 908	2 609	988

Objaśnienia: a – w mln zł; b – styczeń-grudzień 1991 r. = 100.

Źródło: Jak do tab. 6 (s. 63).

odnotowały gorszy wynik finansowy niż prywatne, częściowo ze względu na wyższe obciążenia podatkowe. Wynik finansowy netto w przemyśle województwa łódzkiego wyniósł (w mld zł): przemysł ogółem –1727,7, w tym: sektor publiczny –1720,7, sektor prywatny 1,0. Przyczyną takiego kształtowania się podstawowego parametru finansowego jest w dużej mierze fakt, iż zaledwie ok. 1/3 majątku zakładów państwowych jest wykorzystywana przy obecnym stopniu recesji. Natomiast dywidenda, stanowiąca ponad 30% ich obciążeń podatkowych, jest naliczana i płacona od całego majątku. To przyczynia się do znacznego wzrostu zadłużenia firm. Wydaje się, iż tę sytuację uzdrowić mogą jedynie rozwiązania makroekonomiczne. Istnieje zatem potrzeba rozszerzenia interwencjonizmu państwowego dla pobudzenia koniunktury i ożywienia łódzkiej gospodarki.

5.2. Inne funkcje o krajowym znaczeniu

Z dotychczasowej charakterystyki województwa oraz spełnianych przez nie funkcji wynika, że odgrywa ono ważną rolę w układzie funkcjonalno-przestrzennym kraju. W szczególności w działalności międzyregionalnej. W różnych dziedzinach życia i gospodarki terytorialnej następuje współpraca z sąsiednimi województwami. Dąży się do utworzenia zrównoważonej i zróżnicowanej struktury działalności produkcyjno-usługowej. Chodzi o zachowanie elastyczności systemu gospodarczego województwa w stosunku do zachodzących zmian na rynkach lokalnych, regionalnych i międzynarodowych. Jednocześnie odchodzi się od struktury gospodarczej zdominowanej przez kilka branż. Skutkiem tych działań powinna być stabilizacja rozwoju.

Podstawowe funkcje w tym zakresie, obok wcześniej wymienionych, związane z faktem, że województwo łódzkie stanowi jedno z krajowych centrów naukowo-kulturalnych oraz jest ważnym ośrodkiem targowo-wystawienniczym. W Łodzi istnieje 8 szkół wyższych. W 1992 r. koncentrowały one 6,5% studiujących w kraju (ok. 28 tys.). Niektóre z nich organizują unikatowe kształcenie, np. w zakresie: wzornictwa tkaniny i ubioru, wychowania fizycznego, reżyserii filmowej i telewizyjnej, realizacji filmowej i fotografii oraz postępu technologicznego. Stanowią one bazę dla potencjalnego rozwoju społeczno-gospodarczego. Województwo łódzkie jest również ważnym centrum marketingowym, ośrodkiem kształcenia kadr i miejscem rozwoju prywatnej przedsiębiorczości.

Obok wyższych uczelni na terenie województwa, a szczególnie w Łodzi, prowadzi działalność ok. 60 placówek naukowo-badawczych. Ponadto należy dodać, że jego znaczenie jako jednego z krajowych centrów nauki i kultury, wiąże się z faktem, iż skupia ono liczące się w kraju i na świecie muzea,

teatry i filharmonię, biblioteki, biura projektowo-badawcze, instytucje współpracujące z EWG (m. in. Ośrodek Badań Europejskich) oraz specjalistyczne towarzystwa naukowe. Podejmowana jest międzynarodowa wymiana naukowo-kulturalna.

W Łodzi znajduje się największy w kraju ośrodek kinematografii. Działa tu kilka wytwórni filmowych (m. in. słynna Wytwórnia Filmów Rysunkowych). Miasto jest również siedzibą trzech rozgłośni radiowych i dużego ośrodka telewizyjnego. Ponadto istnieje tu znana w całym kraju Państwowa Wyższa Szkoła Filmowa, Telewizyjna i Teatralna im. L. Schillera.

Z racji swego usytuowania województwo łódzkie ma dobrze rozwiniętą sieć komunikacyjną i transportową – zarówno kolejową, jak i drogową – pełniąc funkcję ważnego węzła komunikacyjnego. Dodatkowo rozbudowa sieci autostrad sprawi, że dwie największe skrzyżują się pod Strykowem (17 km od Łodzi). Jedna będzie łączyła 10 krajów europejskich z Bliskim Wschodem, druga – Europę Zachodnią z Rosją. Inwestycja potrwa 10–20 lat i będzie orientacyjnie kosztować 35 bln zł²². Ponadto w Łodzi znajduje się także największa kolejowa stacja kontenerowa w Polsce – Łódź-Olechów. Stacja ta została zbudowana w latach siedemdziesiątych. Recesja gospodarcza sprawia, że jej możliwości przeładunkowe są wykorzystywane obecnie w zaledwie 30%.

Ze względu na swoje położenie Łódź jest ważnym, dynamicznie rozwijającym się ośrodkiem targowo-wystawienniczym. Obok tradycyjnych wystaw targowych, związanych z promocją wyrobów przemysłu lekkiego, odbywają się również imprezy propagujące nowe branże wytwórczości. W roku 1992 odbyło się w Łodzi 9 imprez targowych, zorganizowanych przez spółkę „Targi Łódzkie”. Były nimi m. in. Międzynarodowe Targi „Interfashion”, promujące sprzedaż wyrobów tekstylno-odzieżowych i skórzanym. Imprezy te są działalnością wysoce dochodową, pożądaną dla rozwoju miasta i województwa. Obsługa targów wymaga wysoko kwalifikowanych pracowników, odpowiednich obiektów wystawienniczych oraz szeregu placówek świadczących usługi na rzecz osób z nimi związanych (obsługa finansowo-bankowa, hotele, sklepy, gastronomia, mała poligrafia, rozrywka itp.). Imprezy targowo-wystawiennicze wywołują efekt popytowy, jednoczą lokalnych przedsiębiorców, promują lokalny przemysł i usługi. Rozwój funkcji targowych stwarza szansę zatrudnienia młodych, wykształconych ludzi, którzy w swoim miejscu pracy starać się będą robić karierę zawodową, a więc jednocześnie wiązać swoją przyszłość z Łodzią i województwem.

²² Długookresowa koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju, Centralny Urząd Planowania, Warszawa 1990; por. też: A. Mackiewicz, *Paryż–Stryków–Moskwa*, „Gazeta Łódzka” 1993, nr 17 oraz *Na niewielkim skrzyżowaniu Europy*, „Życie Gospodarcze” 1993, nr 24.

Zarówno potrzeby województwa łódzkiego, jego potencjalne zasoby społeczno-gospodarcze, jak i zespół realizowanych funkcji wskazują, iż w układzie przestrzennym w dalszym ciągu musi ono rozwijać swe funkcje o znaczeniu ponadregionalnym. Chociaż ich charakter podlegać będzie dywersyfikacji oraz zmianom o charakterze jakościowym.

5.3. Regionalne funkcje gospodarcze

Regionalne funkcje gospodarcze są związane z zaspokajaniem potrzeb wewnętrznych województwa. Lokalne znaczenie posiadają m. in.: przemysł spożywczy, budownictwo, rolnictwo, gospodarka mieszkaniowa i komunalna, handel detaliczny, oświata i wychowanie, ochrona zdrowia i opieka społeczna, rekreacja i sport, administracja państwowa i wymiar sprawiedliwości.

Województwo łódzkie wytwarzało w 1992 r. 2,6% krajowej produkcji sprzedanej przemysłu spożywczego, 2,1% produkcji budowlano-montażowej, 0,5% globalnej produkcji rolniczej. Przy czym recesja wypnęła negatywnie na te rodzaje wytwórczości, hamując ich tempo wzrostu. Natomiast łódzki handel sprzedawał rocznie 3% krajowej sprzedaży detalicznej²³. Jest to ośrodek handlowy, który przyciąga sferą swych wpływów także konsumentów spoza województwa.

Na koniec 1991 r. funkcjonowało w Łodzi blisko 6600 prywatnych placówek handlowych, a tylko 450 uspołecznionych. W okresie 1990–1991 sprywatyzowano w tym mieście 92% sieci handlowej. Podobne tendencje zachodzą w gastronomii. Na blisko 550 placówek gastronomicznych ponad 470 było prywatnych²⁴. Przyczyniło się to w większości do poprawy jakości obsługi, chociaż odczuwalny jest nadal niedostatek niektórych rodzajów usług.

W województwie łódzkim w 1992 r. znajdowało się: 297 przedszkoli, 265 szkół podstawowych (w tym 19 prywatnych), 65 liceów ogólnokształcących (w tym 18 liceów niepaństwowych) oraz 103 technika²⁵. W ostatnich 2 latach na poziomie ponadpodstawowym powstało wiele nowych kierunków nauczania: bankowość, lingwistyka, promocja zdrowia, zarządzanie i administracja.

Łódź stanowi również duże centrum medyczne, spełniające ważną rolę nie tylko w skali województwa. W 1992 r. region łódzki koncentrował 4,9% ogółu lekarzy medycyny w kraju oraz 4% łóżek w szpitalach. Funkcjonuje tu również największy w kraju ośrodek leczenia specjalistycznego, jakim

²³ Obliczenia własne na podstawie: *Sprawozdanie statystyczne o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa łódzkiego w 1992 r.*, WUS, Łódź 1993.

²⁴ *Gospodarka w województwie łódzkim*, „Rzeczpospolita” 1992, nr 14.

²⁵ *Sprawozdanie...*, tab. 34–39, s. 45–52.

jest Szpital Pomnik „Matki Polki”. Wywiera on czynny wpływ na rozwój i propagowanie polskiej wiedzy medycznej.

W województwie łódzkim istnieją zasoby środowiskowe dla atrakcyjnego spędzania wolnego czasu przez jego mieszkańców, m. in.: ośrodki rekreacyjne w Łagiewnikach i w Arturówku, kompleks wypoczynkowy nad Stawami Jana oraz ośrodek wodny Na Młynku. W zachodniej części miasta utworzono jeden z największych w Europie parków miejskich – Park Kultury i Wypoczynku na Zdrowiu z leśnym rezerwatem przyrody „Polesie Konstantynowskie” (9,8 ha). Ponadto dąży się do stworzenia ekologicznego kompleksu turystyczno-rekreacyjnego dla szerokiego grona użytkowników. Racjonalne jego wykorzystanie polegać będzie z jednej strony na zwiększeniu popytu na te usługi, z drugiej zaś – na ochronie i wzbogacaniu istniejących i potencjalnych walorów środowiskowych.

Województwo łódzkie jest także ważnym ośrodkiem polityczno-administracyjnym. Pełni on doniosłą funkcję w zmieniającej się rzeczywistości ustrojowej. Odgrywa znaczącą rolę w ramach terenowej gospodarki samorządowej.

Realizacja omawianych funkcji wymaga specjalnych rozwiązań w gospodarce całego województwa. Część z nich, w związku ze zmianami systemowymi w gospodarce, stanie się funkcjami o znaczeniu ogólnokrajowym.

6. PODSTAWOWE PROBLEMY RESTRUKTURYZACJI WOJEWÓDZTWA

Województwo łódzkie należy do regionów najdotkliwiej odczuwających skutki recesji gospodarczej. Procesy restrukturyzacji przedsiębiorstw napotykają liczne bariery strukturalne, kadrowe, polityczne, społeczne, psychologiczne, związkowe i międzynarodowe²⁶. Do końca 1992 r. opracowano kilkanaście programów i projektów sektorowych oraz specjalistycznych opracowań gospodarczych, mających ukształtować nową strukturę społeczno-gospodarczą województwa. Są nimi m. in. dokumenty dotyczące przemysłów: lekkiego (np. „Łódzka Wełna”, „Łódzka Bawełna”), chemicznego, spożywczego i elektromaszynowego, mającego na celu polepszenie kondycji finansowej przedsiębiorstw. Wymagają one jednak aktualizacji i uzupełnień.

W latach 1990–1992 w województwie łódzkim sprywatyzowano ponad 60 przedsiębiorstw, przy czym aż 47 w drodze likwidacji, co świadczy o kondycji całego regionu. Przedsiębiorstwa te pozostawały w gestii różnych organów założycielskich. Były nimi poszczególne ministerstwa, wojewoda

²⁶ Por. J. W. Wiktor, *Bariery prywatyzacji przedsiębiorstw*, „Studia i Materiały IPiSS” 1992, nr 4 (365), s. 5 oraz W. Jakóbiak, *Restrukturyzacja przemysłu w okresie transformacji*, Friedrich Ebert Stiftung, „Polityka Ekonomiczna i Społeczna”, z. 31, Warszawa 1993, s. 76–77.

oraz prezydent miasta²⁷. Proces prywatyzacji zwiększył udział sektora prywatnego w gospodarce. W końcu 1992 r. w województwie łódzkim było 1434 przedsiębiorstw, z tego w sektorze publicznym – 416, a w sektorze prywatnym – 1018. Łódzkie jest na trzecim miejscu pod względem liczby zakładów objętych przekształceniami własnościowymi. Mimo to lokalne władze dostrzegają potrzebę dalszych zmian w tym zakresie. W ramach tych działań prowadzą one akcję promocyjną, obliczoną na pozyskiwanie kapitału zagranicznego, oferując mu uzbrojone tereny nie zabudowane, wolne powierzchniowo produkcyjne i biurowe. Usiłuje się tworzyć tzw. inkubatory przedsiębiorczości oraz środki promocji. Jednakże z dotychczasowych doświadczeń wynika, że skuteczność tych zabiegów może nasuwać pewne wątpliwości i trudno o ich jednoznaczną interpretację. Można więc zadać pytanie o dalsze perspektywy rozwoju tych przedsięwzięć.

Obok działań w skali mikroekonomicznej podejmowane są również próby spojrzenia całościowego na proces restrukturyzacji i transformacji systemowej. Do końca 1993 r. (według informacji wojewody) będzie opracowany regionalny program restrukturyzacji dla województwa łódzkiego²⁸. Natomiast na szczeblu centralnym stworzono urząd pełnomocnika rządu ds. restrukturyzacji województwa łódzkiego oraz powołano Polską Agencję Rozwoju Regionalnego (decyzją KERM z 1 października 1992 r.), która odpowiada wymogom projektu pomocowego EWG – „Struder” dla regionów szczególnie zagrożonych bezrobociem (wałbrzyskie, łódzkie, rzeszowskie, suwalskie, olsztyńskie). Projekt ten jest zgodny z założeniami organizacyjnymi polityki regionalnej państwa, przyjętymi przez Radę Ministrów w *Kierunkach polityki społeczno-gospodarczej do 1994 roku*. Ponadto rząd planuje przekazanie kwot z rezerw budżetowych (w 1993 r. ok. 6,5 mld zł) na restrukturyzację przemysłu w Łodzi. Pełnomocnik rządu ds. restrukturyzacji powołał Regionalną Radę ds. Restrukturyzacji, zalecając jej opracowanie całościowej koncepcji zmian systemowych dla regionu łódzkiego. Utworzono również fundację, wspierającą ten proces.

Na zlecenie Zarządu Miasta zespół naukowy, złożony z pracowników Uniwersytetu Łódzkiego, przygotował program *Strategia rozwoju ekonomicznego miasta Łodzi*²⁹. Jest to dokument autorski, prezentujący pewną koncepcję rozwoju miasta, a pośrednio także województwa. Program zakłada, iż Łódź powinna spełniać wymogi stawiane miastom XX w., nakreślając 30 podstawowych celów perspektywicznych rozwoju miasta oraz ważniejsze kierunki działań władz miasta. Oferować więc winna dość atrakcyjne warunki życia dla mieszkańców, zapewniające im możliwości awansu społecznego i material-

²⁷ Zob. I. Chojnacki, *Protest martwego majątku*, „Gazeta Bankowa” 1993, nr 8.

²⁸ Patrz źródło jak w przyp. 20.

²⁹ Por. *Strategia rozwoju ekonomicznego miasta Łodzi*, oprac. zb. pod kierunkiem T. Markowskiego, Ośrodek Badawczo-Usługowy „TERGO”, Łódź 1992.

nego oraz rozwoju intelektualnego. Monostruktura gospodarcza Łodzi będzie zastąpiona wieloma różnorodnymi rodzajami działalności, które mają kreować rolę miasta jako ośrodka krajowego.

Na podstawie analizy SWOT (analiza strategiczna korzyści i strat)³⁰ oraz przedstawionej wizji miasta sformułowana została lista 30 celów perspektywicznych (15–20 lat), zawartych w trzech grupach. Pierwsza z nich zawiera dwa cele, które są ściśle ze sobą związane i są efektem dekompozycji celu nadrzędnego, jakim jest kompleksowy rozwój miasta. Drugą grupę stanowi pięć celów (od numeru 3 do 7). Wyrażają one te funkcje miasta, które mogą stać się wiodącymi, miastotwórczymi (biegunami wzrostu). Trzecią grupę tworzą 23 cele, oznaczone numerami od 8 do 30, wspierające rozwój miasta. Oto one:

I grupa.

1. Utworzenie zrównoważonej i zróżnicowanej struktury działalności produkcyjnej i usługowej.

2. Wzmocnienie i poszerzenie bazy dochodowej miasta.

II grupa.

3. Stworzenie w Łodzi centrum mody na bazie istniejącego potencjału tekstylno-odzieżowego, wzorniczego i artystycznego.

4. Wykorzystanie potencjału medycznego (ośrodki naukowe, szpitale i przychodnie specjalistyczne).

5. Wzmocnienie funkcji krajowego i regionalnego ośrodka obsługi ekonomicznej, kulturalnej, naukowej (stolica regionu).

6. Wzmocnienie i dalszy rozwój funkcji targowych miasta.

7. Wzmocnienie i wykorzystanie roli Łodzi jako ośrodka naukowego i szkolnictwa wyższego.

III grupa.

8–30. Pozostałe cele o znaczeniu wewnątrzregionalnym, które mogą w przyszłości stać się miastotwórczymi o charakterze krajowym. Są nimi m. in.: przyspieszenie procesów prywatyzacji i porządkowania stosunków własnościowych dla rozwoju miasta i województwa; tworzenie uwarunkowań dla lokalnych inicjatyw gospodarczych; aktywne kształtowanie rynku pracy pod kątem celów restrukturyzacji regionu; zdyskontowanie potencjału wynikającego z położenia miasta w centralnym punkcie kraju i Europy; wytworzenie więzi i współpracy między sektorem publicznym i prywatnym, szczególnie w dziedzinie wspólnych przedsięwzięć inwestycyjnych; budowa pozytywnego obrazu funkcjonowania władzy samorządowej w skali lokalnej, regionalnej, a także międzynarodowej; wykorzystanie jako atutu bliskości Warszawy; poprawa stanu środowiska miasta; stworzenie warunków dla rozwoju działalności turystyczno-rekreacyjnej.

³⁰ Zob. E. I. Blakely, *Planning Local Development. Theory and Practice*, SAGE Publication, 1989.

Wszystkie wymienione cele są wzajemnie ze sobą powiązane: osiągnięcie danego celu zwiększa szanse osiągnięcia innych, a jednocześnie jest od nich uzależnione. Zakłada się, że sposoby ich realizacji mogą być przedmiotem dalszych badań i opracowań.

Przedstawiona w artykule charakterystyka unaocznia pewne bariery oraz szanse realizacji działań, mających na celu poprawę całłościowego rozwoju województwa łódzkiego. Stanowi ona jedynie próbę omówienia pewnych zagadnień, które wymagają rozwinięcia w dalszych pracach koncepcyjnych z tej dziedziny.

Mirosław Zajdel

ECONOMIC CHARACTERISTICS OF ADMINISTRATIVE PROVINCE OF ŁÓDŹ (SELECTED ASPECTS)

As a result of institutional transformations taking place in Poland, the role of the Administrative Province of Łódź undergoes an evolution. The article discusses certain characteristics of this administrative province, its socio-economic functions and role during the present period of transformations in the socio-economic system. It is an attempt to explain transformations on the regional (provincial) scale occurring today. A special emphasis has been laid on a specific nature of changes necessitated by the transition to a market economy (among others, problems of unemployment, competitiveness and economic autonomy, privatization and restructuring of enterprises). The performed analysis has been based on data for the years 1990–1992 coming from the statistical yearbooks, reports of the Provincial Statistical Office in Łódź and the Provincial Labour Office. It should be added that a number of issues connected with transformations of the local economy have not been solved yet and they call for further studies.